

O pomorstvu neutralne Dubrovačke Republike u međunarodnim odnosima krajem XVIII i početkom XIX stoljeća

UDK 338.47:656.61(497.13)DU»18«(093)

Neutralan položaj Dubrovačke Republike u međunarodnim odnosima omogućio je održavanje jakih dubrovačkih pomorsko-trgovačkih pozicija na Mediteranu tokom nekoliko stoljeća. Koristeći se svojom neutralnom zastavom Dubrovčani poduzimaju tokom XVI stoljeća, u doba tursko-kršćanskih ratova, posredničku trgovinu između balkanskih zemalja i zapadne Evrope, dok XVIII i početkom XIX stoljeća obavljaju slobodnu pomorsku trgovinu među raznim mediteranskim lukama, koristeći se ratovima evropskih država. Već od sredine XVII stoljeća ranija velika uloga Španjolske znatno je oslabila, dok je Francuska zauzela glavne pomorsko-trgovačke položaje obavljajući svojim brodovima veći dio prijevoza, poglavito na Levantu koji postaje područje žive trgovačke djelatnosti. Veliki takmac Francuske bila je Engleska koja je zaposjedala važna uporišta po Mediteranu. Pomorstvo i trgovina Venecije bili su u neprekidnom padu, dok je Austrija tek od sredine XVIII stoljeća uspjela zauzeti neke jače položaje za svoju trgovinu i mornaricu.

Za vrijeme Napoleonovih osvajanja krajem XVIII i početkom XIX stoljeća naročito je Mediteran postao požište mnogih pomorskih sukoba koji su otežavali trgovinu i nanosili velike štete pomorskoj plovidbi. U to su vrijeme, međutim, brodovi neutralne Dubrovačke Republike bili rado viđeni u mediteranskim lukama, a strani su im trgovci s punim povjerenjem davali svoju robu na prijevoz. Pošto je Napoleon ukinuo Mletačku Republiku (1787. g.), Dubrovčani su kao iskusni političari osjetili opasnost od sve jače Francuske i njezin interes za istočnu obalu Jadrana. Da bi izbjegla bilo kakav konflikt s Francuskom i time dovela u pitanje opstanak svoje Republike, dubrovačka je vlada početkom 1798. g. odredila kakve mjere moraju poduzeti kapetani dubrovačkih brodova da bi izbjegli napade i zapljene od strane francuske ratne flote. U prvom je redu bilo određeno da dubrovački kapetani, bez obzira na to u kojem pravcu plove, ne smiju krcati na svoje brodove bilo kakvu robu engleskog porijekla. Kapetan nije smio potpisati brodsku policu o ukrcanom teretu, ukoliko prethodno nije pribavio potvrdu nadležnog francuskog konzula o porijeklu robe. Ovu je potvrdu kapetan morao ponijeti sa sobom da mu posluži u slučaju potrebe. Nadalje su dubrovački kapetani prema ovoj odredbi bili dužni odmah iskrcati svu englesku robu koju su prije ukrcali na svoje brodove te od nadležnih pomorskih sudova zatražiti ovlaštenje za raskid sklopljenih ugovora o prijevozu. U cilju strogog pridržavanja ove odredbe dubrovačka je vlada naredila svojim konzulima da ne ovjeravaju brodske dokumente sve dok kapetan broda ne pribavi spomenutu potvrdu francuskog konzula. Da bi se olakšao posao oko nabave tražene potvrde, mogao se podnijeti francuskom konzulu iskaz dvojice javnih posrednika o porijeklu robe, na osnovi koje bi on onda izdao potrebno uvjerenje. Ovim i sličnim odredbama uspjelo je dubrovačkoj vladi ne samo da izbjegne zapljene svojih brodova od Francuza, već i da angažira svoje neutralne brodove u prijevozu po-

trebne robe u francuske luke i u luke njezinih saveznika krajem XVIII i početkom XIX stoljeća.

Koliko je za Francusku u to vrijeme bio značajan neutralni položaj Dubrovačke Republike, najbolje se vidi iz pisma dubrovačkog konzula Kristića u Marseilleu, upućenog Senatu sredinom rujna 1802. g. U njemu konzul navodi da je prema općem mišljenju u Marseilleu opstanak Dubrovačke Republike i njezina pomorstva od bitnog značaja za Francusku, naročito od kada je ukinuta Mletačka Republika, pa je preostalo samo područje Dubrovnika kao jedino neutralno na cijelom Jadranu. Stoga je, prema mišljenju koje je u to vrijeme vladalo u Marseilleu, u interesu ne samo Dubrovnika nego i Francuske da se očuva neutralnost Republike i njena pomorstva. O bogatoj pomorskoj trgovini dubrovačkih brodova u francuskim lukama govori i prilog pisma konzula Kristića, upućenog Senatu krajem 1803. g., iz kojeg se vidi da je samo 20. studenog iste godine bilo u Marseilleu 15 dubrovačkih brodova koji su doplovili s raznim teretom iz Smirne, Suze, Napulja, Sfaxa i Odese. Isti su brodovi kasnije isplovili iz Marseillea u pravcu Tunisa, Cipra, Aleksandrije, Smirne i Carigrada. Prema jednom podatku istog konzula bilo je 7. prosinca 1805. g. u luci Marseilleu 8 dubrovačkih brodova. Veoma povoljna pomorsko-trgovačka konjunktura za dubrovačke brodove na Mediteranu održala se sve do kraja 1805. g. kad su Francuzi mirom u Požunu primorali Austriju da im preda Dalmaciju i Boku Kotorsku. Boku, međutim, nisu mogli preuzeti jer su se u njoj učvrstili Rusi i Crnogorci, što je bilo kobno za dalji opstanak Dubrovačke Republike jer se ona tada našla između dvaju neprijateljskih tabora.

Uza sve crne oblake koji su se nadvili nad Dubrovačkom Republikom postojala je nada, ne samo u Dubrovniku nego i u Francuskoj, da ona neće biti okupirana ili ukinuta. O tome svjedoči pismo konzula Kristića iz početka 1806. g. koji je, uz dubrovačkog diplomatskog predstavnika u Parizu, redovno izvještavao vladu u Dubrovniku o svim zbivanjima u Francuskoj, o pitanjima i mišljenjima koja se odnose na događaje u Evropi, na Mediteranu, i o položaju Dubrovačke Republike u izmijenjenim međunarodnim prilikama. U prilogu spomenutog pisma konzul Kristić dostavlja dubrovačkoj vladi opširan izvještaj datiran 25. siječnja 1806. g., koji se odnosi na opće stanje nastalo u politici i trgovini poslije zaključenja mira između Francuske i Austrije. Opće je mišljenje, kako navodi Kristić, da je postojanje Dubrovačke Republike korisno svima, a da bi njezin nestanak i priključenje njezina neplodnog područja nekoj drugoj zemlji (npr. kraljevstvu Italije) bio samo teret za tu zemlju i težak udarac općoj pomorskoj plovidbi po Mediteranu, a posebno Francuskoj kojoj bi nedostajali neutralni dubrovački brodovi jer oni, osim usluga što ih vrše, donose i velik prihod francuskoj državnoj blagajni. Nadalje se u izvještaju navodi da samo ljudi koji su krivo obaviješteni o Dubrovniku misle da je veoma bogat, o njemu se međutim stiže sasvim druga sli-

ka kad se uzme u obzir da je veliki broj Dubrovčana na brodovima po Mediteranu, da veći dio zarađenog novca ostavljaju izvan Dubrovnika, a da manji dio što ga šalju u domovinu prelazi kasnije zbog trgovine u Bosnu ili u Italiju. Uslijed ratnih zbivanja Dubrovčani su pretrpjeli financijske gubitke, i to u novcu koji je bio položen u raznim novčanim zavodima Venecije, Napulja i Beča, dok su jedino sredstvo prihoda dubrovačke vlade bili, prema spomenutom izvještaju konzula Kristića, razni porezi i nameti što su ih temeljem propisa bili dužni plaćati dubrovački podanici. Na kraju svog izvještaja Kristić navodi da će prema općem mišljenju u Marseilleu biti sačuvana dubrovačka neutralna pomorska trgovina i iz razloga jer je u Francuskoj poznato da je jedino zahvaljujući postojanju Dubrovačke Republike preneseno u samu luku Marseille za relativno kratko vrijeme od četiri godine (od 1802. do 1806. g.) više od 40.000 tona razne robe (...»più di quaranta mila tonellate di mercanzie«...) od prvenstvene važnosti, što je francuskoj državnoj blagajni donijelo mnogo milijuna prihoda. Osim ovog velikog prometa dubrovačkih brodova u marseillskoj luci, brodovi pod dubrovačkom zastavom prevozili su u to vrijeme i žito u Španjolsku, čime su je, prema Kristićevu izlaganju, spasili od gladi kojoj bi bila sigurno izvrgnuta da nije bilo neutralnih dubrovačkih brodova.

Analizirajući naprijed navedene podatke, možemo lako utvrditi da su četiri godine dubrovački brodovi koji su bili relativno mali za današnje pojmove, prevezli samo u Marseille oko 4.000 vagona razne robe (prema našem mjeranju), odnosno u prosjeku oko 1.000 vagona na godinu, tj. oko 85 vagona na mjesec, a više od dva i po vagona robe na dan, što ukazuje na ogromnu ulogu neutralnih dubrovačkih brodova u trgovini s Francuskom, s lukom Marseille početkom XIX stoljeća.

Međutim, bez obzira na sve iznesene razloge konzula Kristića i trgovca u Marseilleu koji su smatrali da je prijeko potrebno i dalje postojanje neutralne Dubrovačke Republike i njezine trgovačke mornarice, strateški razlozi naveli su Francuze da na putu u Boku Kotorsku uđu 27. V 1806. g. prijevarom u Dubrovniku, a nepune dvije godine kasnije 31. I 1808. g.) Napoleon je formalno ukinuo Dubrovačku Republiku. Odmah poslije ulaska Francuza u Dubrovnik odlukom Senata privremeno je obustavljena pomorska trgovina i plovidba dubrovačkih brodova po Mediteranu jer su ih počeli plijeniti ruski i engleski ratni brodovi. Dubrovački su se brodovi sklanjali u za njih sigurne

francuske luke i u luke ondašnjih francuskih saveznika. Tako se na primjer u Marseilleu našlo sredinom lipnja 1806. g. jedanaest dubrovačkih brodova. Očekujući dalji razvoj događaja, a u cilju smanjenja troškova održavanja brodova, dubrovačka je vlada krajem lipnja iste godine odredila da se svi strani mornari moraju iskrcati s dubrovačkih brodova, a da će domaći mornari ubuduće primati samo 1/2 plaće, te da prestaju vrijediti zaključeni ugovori o prijevozu robe i da se ukrcana roba odmah iskrcava. Nadalje je bilo određeno da kapetani dubrovačkih brodova moraju zadržati svu domaću posadu kako bi brodovi, ukoliko se situacija promijenila, mogli otploviti. Međutim, iako je postojala nada da će se obnoviti neutralna pomorska trgovina dubrovačkih brodova i time se opet vratiti u prijašnje stanje, o čemu je pisao i konzul Kristić dubrovačkoj vladi sredinom kolovoza 1806. g., to se nije dogodilo jer više nijedna zemlja nije priznavala neutralnost dubrovačke zastave.

Na kraju je potrebno naglasiti da je dubrovačka pomorska trgovina krajem XVIII i početkom XIX stoljeća bila smatrana neutralnom zbog neutralnog položaja Dubrovačke Republike, iako su dubrovački brodovi u to doba više služili prijevozu robe za Francusku i njezine saveznike nego za drugu zaračenu stranu. To je i bio razlog da su odmah po ulasku francuske vojske u Dubrovnik brodovi pod dubrovačkom zastavom postali plijen engleskih i ruskih brodova, dok su se osjećali sigurni u francuskim lukama. Ukinućem Republike veći dio dubrovačkih brodova promijenio je vlasnike i zaplovio pod tuđim zastavama, ali je u arhivskim dokumentima ostalo zabilježeno da su dubrovački brodovi početkom XIX stoljeća, neposredno pred ukinućem Republike, odigrali posljednju značajnu ulogu u pomorskoj trgovini po Mediteranu.

Bilješke

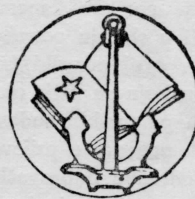
¹ *Prepiska*, 18. st., br. 993138, str. 63.; *Isto*, 19. st., br. 11.593 b. («Lettere del Commissario delle Relazioni Commerciali della Repubblica in Marsiglia 1801—1807»), str. 15, 26, 63, 67, 69 i 72. (Historijski arhiv u Dubrovniku).

² *J. Luetić*, Pomorac i diplomat Ivan Kaznačić, s osvrtom na dubrovačko pomorstvo 18. i poč. 19. st., Građa za pomorsku povijest Dubrovnika, knj. 1, Dubrovnik 1954. g., Pomorski muzej JAZU u Dubrovniku.; *Isti*, O pomorstvu Dubrovačke Republike u XVIII st., Građa za pomorsku povijest Dubrovnika, knj. 2, Pomorski muzej JAZU., Dubrovnik 1959. g.; *I. Mitić*, Dubrovački konzulati u Marselju, čas. »Naše more«, br. 3, Dubrovnik 1957. g.; *Isti*, Dubrovački konzulat u Nici, čas. »Naše more«, br. 5, Dubrovnik 1960. g.



DRUŠTVO PRIJATELJA DUBROVAČKE STARINE

OKUPLJA SVE LJUBITELJE DUBROVAČKE
BAŠTINE DA AKTIVNO SUDJELUJU U OCU-
VANJU KULTURNO-POVIJESNOG NASLJEĐA,
POSEBNO URBANISTIČKO-FORTIFIKACIJ-
SKOG SKLOPA DUBROVAČKE REPUBLIKE,
NAJZNAČAJNIJEG OSTVARENJA DUBRO-
VAČKOG GRADITELJSTVA KOJE JE UŠLO
U POPIS SVJETSKIH VREDNOTA



Društvo za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije u Dubrovniku

POZIVA POMORCE I OSTALE SURAD-
NIKE DA UPUČUJU SVOJE PRILOGE
ČASOPISU »NAŠE MORE« I TIME ŠIRE
POMORSKU MISAO I UNAPREĐUJU
NAŠE POMORSTVO